

Ilmastolain valmistelu

AI FI 37/2020
9.6.2020

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 050 465 5490
E: amnesty@amnesty.fi

W: www.amnesty.fi

Amnesty Internationalin lausunto ilmastolain valmistelijoille

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on yli 7 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa muun muassa ilmastokriisiin, sen torjumiseen ja siihen sopeutumiseen liittyvien ihmisoikeuskysymysten parissa.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta osallistua ilmastolain valmistelun osana järjestettyihin työpajoihin ja kuulemisiin ja haluaa myös lausua kirjallisesti seuraavaa.

1. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi

Ilmaston lämpeneminen uhkaa monien ihmisoikeuksien toteutumista, kuten oikeutta elämään, terveyteen, ravintoon, asuntoon, veteen, sanitaatioon, tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen, itsemääräämisoikeuteen ja terveelliseen ympäristöön. Siksi valtioilla on oikeudellisesti sitova ihmisoikeussopimuksiin ja perustuslakiin perustuva velvollisuus tehdä kaikkensa ilmaston lämpenemisen pysäyttämiseksi enintään 1,5 asteeseen. Vahva ja konkreettinen ilmastolaki on yksi tärkeä keino.

Valtioilla on myös velvollisuus varmistaa, että ilmastotoimet ovat linjassa valtion ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa ja ne vähentävät, eivät lisää, eriarvoisuutta. Siksi ilmastolain ihmisoikeusvaikutukset tulee arvioida huolellisesti sen valmistelussa.

Ihmisoikeuksien turvaaminen ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin ulottaminen myös ilmastolain nojalla tehtäviin toimenpiteisiin tulee nimenomaisesti mainita laissa. Kansalaisyhteiskuntaa on osallistettava arviointiin ja arviointityöhön tulee varata riittävät resurssit. Lain soveltaminen ei saa johtaa ihmisoikeusloukkauksiin.

2. Oikeudenmukainen siirtymä

Suomen toteuttaessa myös ihmisoikeusnäkökulmasta täysin välttämätöntä ja kiireellistä siirtymää pois fossiilisista polttoaineista on varmistettava, että tämä siirtymä on oikeudenmukainen ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista.

Kansainvälisen työjärjestön 'Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all' -periaatteiden mukaisesti siirtymä tulee suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä eri toimijoiden, kuten yritysten, ammattiliikkeen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. Laajassa yhteistyössä on pyrittävä suunnittelemaan toimenpiteitä, joilla luodaan vihreitä

työpaikkoja ja vähennetään siirtymän mahdollisia negatiivisia vaikutuksia työntekijöille, yhteisöille, pienituloisille kotitalouksille sekä marginalisoiduille ja syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille. Siirtymätoimenpiteissä tulee huomioida erityisesti mm. työturvallisuus ja -terveys, ammatillinen koulutus, sosiaaliturva, aktiivinen työmarkkinapolitiikka, työoikeudet ja ihmisarvoinen työ sekä yhteiskunnallinen dialogi eri toimijoiden välillä.

On myös varmistettava, ettei siirtymä hiilettömään talouteen syvennä olemassa olevaa rakenteellista eriarvoisuutta, vaan se tulee hyödyntää mahdollisuutena korjata esimerkiksi sukupuolesta tai etnisestä taustasta johtuvaa epätasa-arvoa. Amnesty katsoo, että lakiin tulee lisätä kirjaus ihmisoikeuksien edistämistä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisesta siirtymästä.

3. Osallistuminen päätöksentekoon

Kaikessa ilmastomuutoksen vastaisessa toiminnassa on noudatettava asianosaisten oikeutta informaatioon ja osallistumiseen. Näin ollen kansalaisten osallistuminen ja julkiset kuulemiset tulee sisällyttää ilmastolakiin. Erityisesti yksilöt ja ryhmät, joiden elämään ilmastokriisi ja ilmastotoimet vaikuttavat eniten, tulee ottaa mukaan ilmastotoimien suunnitteluun, toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin.

Eri ihmisryhmien, kuten nuoret, naiset, vammaiset ja alkuperäiskansa saamelaiset, osallistumismahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja heidän mahdollisuutensa vaikuttaa toimenpiteisiin tulee varmistaa. Näiden ihmisryhmien sekä muiden ilmasto-oikeudenmukaisuuden eturintamassa työskentelevien yhteisöjen johtajuus ja osaaminen ilmastomuutoksen negatiivisten vaikutusten vähentämisestä ja niihin sopeutumisesta tulee tunnustaa ja sitä tulee käyttää ilmastotyössä heidän suostumuksellaan. Tämä koskee erityisesti saamelaisia, joiden kohdalla valtiolla on lisäksi velvollisuus huomioida kansainvälisen oikeuden periaate alkuperäiskansojen vapaaehtoisesta ennakkosuostumuksesta (Free, prior and informed consent). Saamelaisten kohdalla heihin olennaisesti vaikuttavissa asioissa pelkkä kuuleminen ei siis riitä.

Konkreettisesti kansalaisia ja ihmisryhmiä voitaisiin osallistaa esimerkiksi erilaisten paneelien ja säännöllisten kyselyiden avulla. Esimerkiksi nuorille voitaisiin luoda oma ryhmä nuorten ilmastovaikuttamiselle, kuten Agenda2030:n osalta on tehty.

4. Kunnianhimoiset ja sitovat ilmastotavoitteet ja -toimet

Uudistetun ilmastolain tulee olla mahdollisimman vahva ja kunnianhimoinen. Sen tulee sisältää konkreettiset toimet, joiden avulla Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman hyvät ilmastotavoitteet saavutetaan. Ilmastolaki on erityisen tärkeä väline seuraavien hallitusohjelman tavoitteiden toteuttamisessa: 1. Suomi on hiilineutraali vuonna 2035, 2. Suomi pyrkii maailman ensimmäiseksi fossiilivapaaksi hyvinvointiyhteiskunnaksi, ja 3. Hiilinieluja ja -varastoja vahvistetaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

Yli 1,5 celciusasteen nousu maapallon keskilämpötilassa aiheuttaisi vakavan uhan ihmisoikeuksien toteutumiselle. Mahdollisimman nopea ja tehokas siirtymä pois hiilitaloudesta on elintärkeää. Siksi ilmastolakiin tulee kirjata sitova Pariisin sopimuksen mukainen tavoite ilmaston lämpenemisen pysäyttämistä enintään 1,5 celciusasteeseen sekä konkreettinen, tieteeseen perustuva polku tavoitteen saavuttamiseksi. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että ilmastolakiin sisällytetään sitovat päästövähennystavoitteet vuosille 2030 ja 2040. Vuoden 2030 vähennystavoitteen tulee olla vähintään 65% vuoden 1990 tasosta. Ilmastotoimien tehokkuuden lisäksi konkreettiset kirjaukset edistäisivät kansalaisten oikeutta muutoksenhakuun ja tuomioistuinten mahdollisuutta arvioida hallituksen ilmastotoimien lainmukaisuutta.

Ilmastolain tulee kattaa kaikki yhteiskunnan osa-alueet, mukaan lukien maankäyttö- ja päästökauppa-sektori. Laissa tulee olla tavoite hiilinielujen ja -varastojen määrätietoisesta kasvattamisesta. Maankäyttösektorin luonnollisten hiilinielujen (metsät, maatalousmaat ja hoidetut kosteikot) tulee kasvaa tasaisesti siten, että vuonna 2030 maankäyttösektorin nettonielu on vähintään 40 miljoonaa tonnia. Nettonielun on lisäksi kasvatettava tämän jälkeen.

5. Ilmastopaneelin ja ilmastovuosikertomuksen rooli ihmisoikeuksien toteutumisen edistäjänä

Ilmastopaneelin roolia ja resursseja tulee vahvistaa elimenä, joka tukee päätöksentekoa, ohjeistaa hallitusta ja arvioi lainsäädännön ja politiikkatoimien vaikutuksia suhteessa enintään 1,5 asteen lämpenemisen tavoitteeseen. Oikeudenmukaisen siirtymän ja ihmisoikeuksien turvaamisen ilmastotoimissa tulee sisältyä ilmastopaneelin mandaattiin ja paneelin asiantuntemusta ihmisoikeuksista tulee vahvistaa.

Ilmastovuosikertomuksen tulee olla mahdollisimman informatiivinen ja kattava, jotta sen avulla on mahdollista arvioida hallituksen ilmastotoimien vaikutuksia. Arviointiin tulee sisältää hallituksen ilmastotoimenpiteiden ihmisoikeusvaikutusten arviointi.

6. Muutoksenhaku- ja valitusoikeus

Ilmastoimissa on huolehdittava oikeussuojakeinoista ja varmistettava kansalaisten pääsy muutoksenhakuun ja korvauksiin, mikäli loukkauksia tapahtuu. On esitetty, että voimassa olevan ilmastolain perusteella tehtyjä suunnitelmia voidaan pitää hallintopäätöksinä ja siten valituskelpoisina päätöksinä. Toisaalta voimassa olevan lain perusteluissa todetaan, että ilmastopolitiikan suunnitelmat ovat luonteeltaan valtioneuvoston laatimia yleisiä suunnitteluinstrumentteja, joita ei voida katsoa valituskelpoisiksi päätöksiksi.¹

Pidämme haasteellisena muutoksenhaku- ja valitusoikeuden tosiasialliselle toteutumiselle, että nykyisessä laissa ei nimenomaisesti mainita valtioneuvoston ilmastopolitiikan suunnitelmien valituskelpoisuudesta. Uuteen ilmastolakiin tulisikin sisällyttää valitusoikeus, jotta perustuslailliset oikeudet tulevat täysimääräisesti toimeenpannuksi. Myös joukkokanteen tulisi olla mahdollinen, sillä ilmastonmuutos uhkaa koko yhteiskuntaa. Loukkauksia kokeneille tarjottavan oikeussuojan tulee olla kattava ja sen tulee sisältää takeet toistumattomuudesta ja oikeus korvauksiin.

Kunnioitavasti,

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

¹ Ilmastopolitiikan suunnitelmat olisivat luonteeltaan valtioneuvoston laatimia yleisiä suunnitteluinstrumentteja. Niitä koskevassa valtioneuvoston päätöksenteossa ei olisi siten kyse yksittäisessä hallintoasiassa tehtävästä asiaratkaisusta, jolla olisi vaikutusta yksilön oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun. Näin ollen suunnitelmiin ei liity sellaista oikeussuojan tarvetta, jotta ne voitaisiin katsoa valituskelpoisiksi päätöksiksi. S. 28, HE 82/2014

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_82+2014.pdf